

УДК 346.26:631.115.1

ПРИВАТНІ ПІДПРИЄМСТВА МАТИМУТЬ МАЙБУТНЄ

А.В.Ключник, асистент

Миколаївський державний аграрний університет

Нині загально визнаним є твердження про неможливість економічного процвітання України як незалежної держави без розвит-

ку приватного сектора економіки, основою якого є підприємництво. Високого рівня конкурентоспроможності на світовому ринку досягають шляхом запровадження ринкових відносин, підґрунтям яких є приватна власність. Приватні підприємства в останні роки одержують розвиток і в Україні. Але слід визнати, що в ході їх діяльності виникає цілий ряд проблем, які потребують негайного вирішення.

Питанням, пов'язаним з діяльністю приватних підприємств в аграрному секторі в економічній літературі приділяється досить значна увага. Серед науковців, що займаються цією проблемою, — Л.М.Алексєєнко, П.С.Березінський, В.І.Благодатний, В.М.Гречаний, І.Б.Жовтанюк, М.Й.Малік, Л.О.Мармуль, В.І.Мацібора, Н.І.Михалюк, П.Т.Саблук та інші.

Проте помітна кількість питань, пов'язаних з сутністю приватних підприємств та проблемами їх функціонування поки що залишається не до кінця вирішеними. Саме це і визначило вибір теми даної статті, метою якої є дослідження теоретичних аспектів розвитку приватних господарств, оцінка ефективності їх діяльності, виявлення існуючих у них проблем та визначення основних напрямів вирішення останніх.

Визначення сутності приватних аграрних господарств потрібно, на нашу думку, починати з розгляду змісту понять “приватний”, “власність”, “приватна власність”. Необхідно визнати, що у цьому питанні в економічній літературі немає єдності. Зокрема, поняття “приватний” Л.М. Алексєєнко та В.М. Олексєєнко визначають у чотирьох аспектах: 1) частковий; 2) неофіційний; 3) особистий; 4) конфіденційний [1].

Л.Л.Мельник вважає, що поняття “приватний” та “особистий” є різними. Перше з них він використовує стосовно фермерських господарств, а друге — стосовно особистих господарств населення. При цьому він вказує, що якщо особисті господарства населення задовольняють в основному власні потреби, то фермерські формування, крім того, передбачають і одержання прибутку [2]. Між тим віднесення до приватних структур лише фермерських господарств є необґрунтованим. На нашу думку, до

приватних слід включати і приватно-орендні підприємства.

Згідно з тлумачним словником С.І.Ожегова приватний — це особистий, не суспільний, не державний, що належить певній особі, стосується особистого, індивідуального володіння, діяльності, господарства і відносин, які звідси випливають [3]. Тобто, тут поняття “приватний” і “індивідуальний” по суті ототожнюються.

Будь-яке приватне господарство будує свою діяльність на основі приватної власності на засоби виробництва. Говорячи про власність, слід вказати, що наприклад Л.М.Алексеев та В.М.Олексієнко під нею розуміють: 1) майно (рухоме і нерухоме); 2) грошові засоби, цінні папери та ін.; 3) право власності [1]. Ми вважаємо, що власність — це те, на чому, або за рахунок чого, базується виробнича діяльність приватного або іншого підприємства. Приватна ж власність — це власність, яка належить приватній особі.

Що стосується поняття “приватне підприємство”, то, наприклад, М.Й.Малік розуміє під ним вид юридичної особи, заснованої на приватній власності [4]. Більш ширше визначення цього терміну дається П.Т.Саблуком, який визначає його як підприємство, засноване на власності окремого громадянина України з правом наймання робочої сили [5].

Крім чисто приватних підприємств на практиці створюються і приватно-орендні формування, які, до речі, у сільському господарстві одержали найбільшого поширення. Звичайно ж відмінність між приватними і приватно-орендними теоретично є, і полягає вона у тому, що останнє здійснює свою виробничу і комерційну діяльність на базі як власного, так і орендованого майна та землі. Слід визнати, що на практиці між цими двома формами господарювання в аграрному секторі Миколаївщини по суті ніякої особливої різниці немає, бо зареєстровані в якості приватних сільськогосподарські підприємства теж мають орендовані землі та майно, тобто практично всіх їх можна вважати приватно-орендними. Перевагами приватних і приватно-орендних підприємств є: простота прийняття управлінських рішень; можливість (при необхідності) перепрофілювання виробництва; відсутність інших власників

бізнесу і їх впливу на його здійснення; підвищення заінтересованості та відповідальності їх власників за результати господарювання, виконання своїх договірних зобов'язань перед орендодавцями та державою, а також партнерами по бізнесу; збереження цілісності основної частини землі та майна і забезпечення їх використання як єдиного виробничого комплексу; надання власникові приватного-орендного підприємства статусу ефективного власника, тобто особи, яка має можливість самостійно приймати рішення з усіх питань та нести повну економічну і юридичну відповідальність за наслідки такої діяльності; правове оформлення орендних земельних відносин, яке виступає важливою і дієвою формою соціального захисту селян (особливо пенсіонерів) в реалізації їх права на власність; можливість застосування на всій площі землі раціональних технологій, дотримання сівозмін, ефективного використання землі, трудових і матеріальних ресурсів; вирішення (за рахунок централізованих фондів) соціальних проблем села; підвищення зацікавленості комерційних банків, вітчизняних і зарубіжних інвесторів у наданні йому кредитів і готовності вкласти іноземні інвестиції та інші. Проте слід визнати, що приватні підприємства теж мають свої недоліки. До них насамперед слід віднести залежність засновника від орендодавця, який може в будь-який момент вилучити свою землю і майно, що призводить до певних труднощів, а саме — розбалансування цілісності земельного масиву. Враховуючи вказане, на нашу думку, доцільно: по-перше, в договір оренди вносити відповідний пункт, що регулює реалізацію прав власності; по-друге, в господарстві окремо передбачити поле для першочергового виділення земельних ділянок особам, що з'явили бажання забрати свої земельні паї.

Станом на 1.01.04 р. в Новобузькому районі зареєстровано 234 сільськогосподарських підприємства, з них 7 — товариства з обмеженою відповідальністю, 2 — закриті акціонерні товариства, 2 — відкриті акціонерні товариства, 15 — приватно-орендні сільськогосподарські підприємства, 5 — приватні підприємства, 18 — сільськогосподарські виробничі кооперативи, 185 — фермерські господарства.

Як показали проведені нами по сільськогосподарських підприємствах Новобузького району дослідження, з перелічених вище агроформувань найбільш ефективно функціонують приватні (до яких ми віднесли і приватно-орендні). Уявлення про рівні основних показників економічної ефективності господарювання по них, з одного боку, та господарствах інших організаційно-правових форм, з другого, а також по аграрному сектору району в цілому можна одержати з табл. 1.

З наведених у цій таблиці даних бачимо, що у всі досліджувані роки і абсолютно по всіх наведених показниках економічна ефективність сукупної діяльності приватних агроформувань була значно вищою, ніж в підприємствах інших організаційно-правових форм. У результаті, в середньому за 2001–2003 рр. вихід товарної продукції в розрахунку на 1 га сільгоспугідь, 1 працівника і 100 грн. вартості основних виробничих фондів у приватних господарствах у порівнянні з іншими сільськогосподарськими підприємствами був вищим в 1,5, 1,4 та 2,3 рази. Відповідні співвідношення по розмірах прибутку на одиницю вищевказаних ресурсів у середньому за три аналізовані роки дорівнювали відповідно 3,4, 3,1, 5,4 рази. Що ж стосується рівня рентабельності загальної діяльності, то в приватних підприємствах був вище в 2,1 рази.

Таким чином, ефективність функціонування останніх за досліджуваними показниками в 1,4–5,4 рази вище, ніж у цілому по господарствах інших форм господарювання.

Як показали проведені нами аналогічні розрахунки показників економічної ефективності сільськогосподарської діяльності по тих ж групах аграрних підприємств Новобузького району, приватні підприємства (як у динаміці по роках, так і в середньому за 3 роки) теж забезпечили більш високу ефективність. Наприклад, розмір грошової виручки на 1 га сільгоспугідь в приватних підприємствах перевищував рівень інших господарств в 1,5, на 1 працівника — в 1,3, а 100 грн. основних виробничих фондів сільськогосподарського призначення — 2,4 рази. Вихід прибутку в розрахунку на одиницю кожного з цих трьох груп ресурсів по приватних сільськогосподарських формуваннях перевищував їх рівні

по інших господарствах відповідно в 3, 2,6, 4,9 рази, а рівень рентабельності – 2,1 рази.

Таблиця 1

Основні показники економічної ефективності сукупної господарської діяльності аграрних підприємств Новобузького району

Господарство та роки	Грошова виручка (грн.) на:			Прибуток (+), збиток (-) (грн.) на			Рівень рентабельності (+), збитковості (-), %
	1 га сільгоспугідь	1 працівника	100 грн. вартості основних виробничих фондів	1 га сільгоспугідь	1 працівника	100 грн. вартості основних виробничих фондів	
Приватно-орендні сільськогосподарські підприємства							
-2001	618,37	11177,7	50,66	160,55	2902,09	13,15	35,1
-2002	575,46	10676,34	55,74	96,64	1792,96	9,36	20,2
-2003	697,49	14353,52	70,98	172,69	3553,74	17,57	32,9
У середньому за три роки	629,62	11952,29	58,26	143,29	2749,6	13,42	23,9
Інші агроформування							
-2001	490,9	8210,3	20,63	79,39	1327,77	3,34	19,3
-2002	381,28	8020,6	23,7	-6,94	-145,92	-0,43	-1,8
-2003	374,48	10893,23	36,29	61,57	1790,98	5,97	19,7
У середньому за три роки	417,1	8694,7	24,43	42,62	888,48	2,5	11,4
У середньому по сільськогосподарським підприємствам району							
-2001	571,66	10036,26	34,74	130,81	2296,51	7,95	29,7
-2002	500,5	9729,03	39,89	56,66	1101,35	4,52	12,8
-2003	588,1	13432,35	58,84	135,02	3084,45	13,51	29,8
У середньому за три роки	552,12	10837,51	42,17	106,46	2089,75	8,13	23,9

Таким чином, і по сільськогосподарському виробництву окремо, і по сукупній виробничій діяльності в цілому приватні агроформування мають ефективність функціонування.

Але доцільно визнати, що і у приватних господарств теж є

свої проблеми. До яких перш за все належать: існуючий в Україні диспаритет цін на сільськогосподарську продукцію — з одного боку, та товари I та III сфер АПК — з другого боку; недостатнє матеріально-технічне забезпечення (яке, хоча і є частіш кращим у порівнянні з основною частиною інших агроформувань, але все ж залишається значно гіршим проти реальної потреби); відсутність достатньо дійової підтримки агротовару виробників з боку держави та ін.

Створення великих приватно-орендних підприємств, які здатні отримати інвестиції, лізинг, створити обслуговуючі сервісні кооперативи — майбутнє аграрного сектора.

Висновки: здійснюване окремими авторами віднесення до приватних агроформувань лише фермерських господарств є необґрунтованим. До приватних слід включити і приватно-орендні підприємства, які у сільському господарстві практично не відрізняються від приватних; перелік переваг приватних (у т.ч. приватно-орендних підприємств, наведених у статті, дозволяє їм забезпечувати більш високу ефективність функціонування (у порівнянні з господарствами інших організаційно-правових форм), що підтверджується нашими дослідженнями по сільгоспідприємствах Новобузького району Миколаївщини; до числа основних проблем приватних підприємств належать — диспаритет цін на сільськогосподарську та промислову продукцію, недостатня матеріально-технічна їх забезпеченість, відсутність дієвої підтримки з боку держави тощо; за великими приватно-орендними підприємствами — майбутнє аграрного сектору країни.

ЛІТЕРАТУРА

1. Економічний тлумачний словник: власність, приватизація, ринок цінних паперів (українсько-англійсько-російський) / Л.М. Алексеєнко, В.М. Олексієнко. — Тернопіль: Астон, 2003. — 672 с.
2. Мельник Л. Л. Сутність і особливості класифікації приватних господарств в аграрній сфері економіки // Економіка АПК. — 2002. — № 7. — С. 69-72
3. Ожегов С.И Словарь русского языка. — 16-е изд., испр. — М.: Рус. яз., 1984.
4. Основи аграрного підприємництва / За ред.. М.Й. Маліка.-К.: Інститут аграрної економіки, 2000.-582 с.
5. Реформування та розвиток підприємств агропромислового виробництва (посібник у питаннях і відповідях) / за ред.. П.Т.Саблука. — К.: ІАЕ, 1999. — 532с.